

Maria ABRAMCIUC
(Universitatea de Stat
Alecu Russo din Bălți)

Demers identitar național în poezia română din Basarabia: momentul '89

Abstract: (The National Identity Demarche in the Romanian Poetry of Bessarabia: the '89 momentum): During the period of 1987-1989 the Romanian poetry in Bessarabia, located under the sign of concrete historical and political imperatives, attested an expansion of the civic that worsened during events of national revival, which led to the advancement of the glotonim „Romanian language” instead of „Moldovan language”, to the substitution of the Cyrillic alphabet with the Latin alphabet, the recognition of the tricolor flag as the national flag and finally to the identification of Moldovans as Romanians. Being rather fertile, the historico-political context boosted the poetic spirit, creators of various generations assuming themselves the role of the tribunes, having produced a poetry employed to illustrate the ideological beliefs, especially the patriotic sentiment, "the spiritual index of a hot relationship that the poet maintained with the community in which he lives "(Stefan Augustin Doinaș). The exaltation of the idea of national consciousness in the creation of Grigore Vieru, Ion Vatamanu, Leonida Lari, Nicolae Dabija, Ion Hadîrca and others inherently led to the coagulation of a national identity demarche, which involved the revival of the concepts of Romanism, Roman, Latin, forbidden with hostility during the communist regime. The poetry of the '89 momentum was fueled by the message embedded in occasional texts, spoken at meetings or published in periodicals, texts that reminded about the Latin origin of the natives, their belonging to the Romanian nation, the value of the past history and the national folklore, etc. The new dimensions of the Romanian poetry in the Bessarabian perimeter reveals not only the persistence of the feeling of national identity in the nobility layers, but also the beginning of the recovery process of the Romanian condition by local population, damaged brutally during history.

Keywords: identity, demarche, lyrics, Romanism, Romanity, Latinity, occasional.

Rezumat: În perioada 1987-1989, poezia română din Basarabia, situată sub semnul unor imperative istorice și politice concrete, atesta o expansiune a civicului, acutizat în timpul evenimentelor de renaștere națională, care au condus la avansarea glotonimului de *limbă română* în loc de *limbă moldovenească*, la substituirea grafiei chirilice cu cea latină, la oficializarea tricolorului ca drapel de stat, în fine, la identificarea basarabenilor drept români. Fertil, contextul istorico-politic a impulsionat spiritul poetic, creatori din diverse generații, asumîndu-și rolul de tribuni, au produs o lirică angajată, ilustrare a convingerilor ideologice, în special, a sentimentului patriotic, "indicele sufletesc al unui raport fierbinte, nemijlocit, pe care poetul l-a întreținut cu comunitatea în care trăiește" (Ștefan Aug. Doinaș). Exaltarea ideii de conștiință națională în creația lui Grigore Vieru, Ion Vatamanu, Leonida Lari, Nicolae Dabija, Ion Hadîrcă ș. a. a condus, în mod inerent, la coagularea unui demers identitar național, care a presupus revigorarea conceptelor de *românism*, *românitate*, *latinitate*, interzise cu ostilitate în timpul regimului comunist. Poezia momentului '89 a fost alimentată de acest mesaj, încorporat în texte ocazionale, rostite la mitinguri ori publicate în periodice, texte în care erau reactualizate originea latină a băștinașilor, apartenența lor la neamul românesc, valorile istoriei și ale folclorului național etc. Noile dimensiuni ale liricii române din perimetrul basarabean relevau nu doar persistența sentimentului de neam în conștiința oamenilor de cultură de aici, dar și începutul procesului de recuperare, de către populație, a condiției românești, deteriorată cu brutalitate de istorie.

Cuvinte-cheie: identitate, demers, liric, românism, romanitate, latinitate, ocazional.

În debutul opului *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Mihai Cimpoi, evaluând esența spiritului basarabean, constată că, în acord cu formele peisajului, care îți lasă senzația de „**închidere progresivă**” (Cimpoi 1996, 9), se configurează și particularitățile acestui fenomen, având ca și repere „Retractibilitatea, închiderea în sine, strângerea de arici strategică” (Idem, ibidem). Ideea e preluată și nuanțată în eseu „*Postliminiumul*” basarabean, în care distinsul critic și istoric literar evocă astfel tendințele actului cultural din acest spațiu: „Parcurgând întreaga cultură basarabeană, se conturează un tablou fenomenologic, al cărui liniament esențial este revenirea spectaculoasă la românitate (și, bineînțeles, la europenitate, ca în cazul lui Hasdeu și Coșeriu) și la estetic. E o cultură care s-a născut din rezistență intelectuală, manifestată în situații-limită, cu adevărat existențiale, de înstrăinare, de „mankurtizare”, de ștergere a identității” (Cimpoi 2008, 10). Astfel, impulsul revenirii la identitatea pierdută a guvernat dintotdeauna și literatura de pe aceste meleaguri, axându-se constant pe „tema **rădăcinilor** și (pe) acea contrastivă a **dezrădăcinării**” (Cimpoi 1996, 10).

Mai jos, vom urmări un segment din literatura basarabeană, produsă accidental la finele secolului trecut, în care efortul artistic de recuperare a valorilor naționale a generat o lirică de atitudine, cu pronunțate reflexe identitare. Elaborată în regim de urgență, sub impulsul evenimentelor produse în vara memorabilului an 1989, această poezie, care se situa sub semnul unor imperative istorice și politice concrete, atestă o expansiune a civicului, acutizat în timpul evenimentelor de renaștere națională, perioada când, în plan cultural, denumirea improprie, atribuită limbii băștinașilor – *moldovenească*, a revenit la cea de *română*, grafia chirilică, străină structurilor fonologice românești, a fost substituită cu cea latină. În același context, tricolorul devine drapel de stat, *Deșteaptă-te, române* – imnul țării. Se declanșează un proces care, anterior, părea imposibil și prin care se revenea la firesc: identificarea basarabenilor drept români.

Fertil, contextul istorico-politic a impulsionat spiritul poetic și creatori din diverse generații, asumându-și rolul de tribuni, au produs o lirică angajată, ilustrare a convingerilor ideologice, în special, a sentimentului patriotic. Exaltarea ideii de conștiință națională în creația lui Grigore Vieru, a Leonida Lari, a lui Nicolae Dabija, Ion Hadârcă, Vasile Romanciuc și a altor condeieri a condus, în mod inerent, la coagularea unui demers identitar național, ceea ce a presupus revigorarea conceptelor de *românism*, *românitate*, *latinătate*, strangulate în timpul regimului comunist. Poezia momentului '89 a fost alimentată de acest mesaj, încorporat în texte lirice ocazionale, rostite la mitinguri și publicate ulterior în periodice, poezii în care erau reactualizate originea latină a băștinașilor, apartenența lor la neamul românesc, la valorile istoriei și ale folclorului național. Noile dimensiuni ale liricii române din perimetrul basarabean relevau nu doar persistența sentimentului de neam în conștiința oamenilor de cultură de aici, dar și începutul procesului de recuperare, de către băștinași, a identității naționale, deteriorată cu brutalitate de regimul totalitar.

„Valul de poezie patriotică, devansând unda lirismului și a căutărilor de ordin estetic din deceniile trecute” (Bantoș 2010, 257), fixa atmosfera efervescentă a epocii, atmosferă pe care am reconstituit-o urmărind edițiile săptămânalului *Literatura și Arta*, care, pe lângă articolele polemice, cu tentă politică ori științifică, a publicat mai multe mesaje poetice, în care predomina tema limbii materne. Explicațiile de rigoare, care se impun în context, justifică abordarea febrilă a de către poeții basarabeni a acestei teme, situată, în fine, într-o lumină mitizantă. Discuțiile despre denumirea corectă a limbii vorbite în Basarabia s-au intensificat în vara lui 1989, când mulțimile ieșite pe străzi cereau *Limba și Alfabet*. Pe 3 august al aceluiași an, publicația *Literatura și Arta* inserează *Adresarea către deputații Sovietului Suprem al RSSM*, semnată de membrii Uniunii Scriitorilor și de cei ai Frontului Popular din Moldova, text care debuta cu un șir de argumente în

favoarea ideii de acordare așa-zisei limbi moldovenești statutul de limbă de stat: „Se apropie ora deciziilor fundamentale. În curând, Dumneavoastră Va trebui să vă pronunțați asupra problemelor mult suferinței noastre limbi moldovenești. Va trebui să hotărâți destinul unui popor cu o istorie milenară, fiindcă limba e însăși existența unui neam, puterea lui de dăinuire în timp, vloga hotărâtoare a prezentului și viitorului său. Durata istorică a unui popor este exactă cu durata vie a limbii sale. O națiune trăiește atât cât trăiește limba”. Aceste și alte argumente erau invocate în preajma Sesiunii a 13-a a Sovietului Suprem al RSS Moldovenești de legislatura a 11-a, care urma să fie convocată pe 29-30 august 1989, sesiune care, în fine, a aprobat *Legea RSSM cu privire la Statutul limbii de Stat a RSSM*, prin completarea constituției de atunci cu articolul 70, în care se afirma: „Limba de stat a RSSM este limba moldovenească. Limba de Stat este folosită în viața politică, economică, socială și culturală și funcționează pe baza grafiei latine”. O altă lege, aprobată concomitent, *Legea RSSM cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSSM*, oferea limbii ruse drepturi egale cu limba de stat, drept fundamentat în articolul 3, care justifică astfel acest privilegiu:

„Limba rusă, ca limbă de comunicare între națiunile din URSS, se folosește pe teritoriul republicii alături de limba moldovenească, în calitate de limbă de comunicare între națiuni, ceea ce asigură un bilingvism național-rus și rus-național real” (*Literatura și Arta*. 1989, 7 septembrie, 3).

Am recurs la această succintă incursiune în miezul evenimentelor de atunci, pentru a motiva apariția unui asemenea gen de poezii, în care s-a reflectat timpul istoric și social, traversat de probleme fundamentale pentru basarabenii deznaționalizați. În consecință, poezia română de pe acest teritoriu ocupat încă anunță un cu totul alt tip de discurs, axat, de astă-dată, pe ideea de revenire la identitatea națională, la cea românească. Existând în latență, acest spirit a izbucnit nestăvilit, declanșând un flux de poezie ocazională, a evenimentului, acordată unui stil cu reminiscențe romantico-expresioniste.

Demersul poeziei patriotice, compuse *ad-hoc*, pe parcursul lui 1989, se revendică, în primul rând, de la celebra *Limba noastră* a lui Alexe Mateevici, care articulează ideea de limbă ca dimensiune identitară. Așa cum limba română a avut pentru Grigore Vieru „valențe mistice” (Băileșteanu 1995, 105), poetul îi dedică mai multe poezii cu inflexiuni *imnice*, devenite imediat cântece. Îmbinarea dintre *etos* și *melos* constituia o modalitate fericită de a populariza imediat mesajele poetice, transpuse într-un metaforism de o simplitate dezarmantă, ca cel din poezia *Am un șipot*, inserată în nr. din 27 iulie al respectivului săptămânal:

"Am un șipot: ochiul humei,/ Dor, dor,/ El se cheamă limba mumei,/ Dor, dor,/ Pentru mine și-a mea casă,/ Dor, dor,/ Nu e alta mai frumoasă// Refren: Maică, eu limba ta/ Pururi o voi cânta/ Și tot nu m-oi sătura".

Sensibilizarea opiniei publice implica și elaborarea unor versuri programatice, ca cele din poezia *Limba noastră cea română*, puse pe note de compozitorul Tudor Chiriac:

„Sărut vatra ș-al ei nume,/ Care veșnic ne adună,/ Vatra ce-a născut pe lume/ Limba noastră cea română.// Cânt a Patriei fînță/ Și-a ei rodnică țărână,/ Ce-a născut în suferință/ Limba noastră cea română.// Pe pământ străvechi și magic/ Numai dânsa ni-i stăpână:/ Limba neamului meu dacic,/ Limba noastră cea română.// În al lumilor tezaur/ Pururea o să rămână/ Limba doinelor de aur./ Limba noastră cea română”. (*Literatura și Arta*. 1989, 17 august, p. 1).

Ofensiva liricii patriotice ia proporții și crește în intensitate în raport cu reacțiile agresive ale inamicilor limbii române (amintim, în context, valul de proteste, în formă de greve, ale muncitorilor unor întreprinderi economico-strategice, ale femeilor din Tiraspol etc.). Numărul din 24 august 1989 al *Literaturii și Arta* conținea o pagină, a cincea, cu

versurile lui Grigore Vieru, însoțite de note, semnate de compozitorii Ion Aldea-Teodorovici, Petre Teodorovici, Anatol Chiriac, Iulia Țibulschi: *Patria și graiul, Pentru ea, Cântare scrisului nostru, Graiul neamului, Rugăciune nouă, Salvați-vă prin limbă, Cântă soare, cântă stea..., Iertare, Izvor de apă vie*. În pofida decretelor oficiale, care promovau cu ostentație glotonimul *limbă moldovenească* și-l desființau pe cel de *limbă română*, în poezia *Graiul neamului*, Grigore Vieru anunță tranșant numele corect al limbii noastre, ignorând cu desăvârșire ideologiile oficiale. Ritmurile folclorice ale versurilor sunt mixate pe o imagistică limpede, "înșelător transparentă" (Grigurcu. 2003, 9):

„Hai, hai/ Hora mare se rotește,/ Iar la mijloc strălucește/ Floare stăpână./ Floarea ceea se numește/ Floarea ceea se numește/ Limba română// Graiul râului/ Graiul ramului/ Graiul grâului/ Graiul neamului//. Doina sfântă se doinește/ Iar la mijloc strălucește/ Floare stăpână/ Floarea ceea se numește/ Floarea ceea se numește/ Limba română//. Cer cu stele se rotește/ Iar la mijloc strălucește/ Floare stăpână./ Floarea ceea se numește/ Floarea ceea se numește/ Limba română”.

Sistemul de imagini al unor poezii convoca simboluri cu evidente conotații românești: Eminescu, Putna, Carpații, Prutul:

„Pentru ea la Putna clopot bate...// Pentru ea ninsori se cern din spații/ Pentru ea puternici sânt Carpații/ Pentru ea e caldă vatra poamei – / Pentru limba mamei” (Pentru ea). Sau: *„Crainici voi de plai și de astre,/ Nu strigați prea tare în cânt – / Printre florile limbii noastre/ Doarme Eminescu cel sfânt” (Se cuvine o pace)*.

Într-o altă poezie, autorul va reflecta în versuri de factură liberă – un fel de aserțiuni patetice:

„Este o nebunie să încerci/ Să dai la o parte Limba Română/ Ca să vezi pe Eminescu – / Eminescu este chiar Limba Română// Este o nebunie să încerci/ Să dai la o parte Prutul/ Ca să ajungi mai repede în Țară - / Țara este chiar Prutul”.

Poetul sacralizează fenomenul *limba română*, apelând la o imagine ingenioasă: *„Dumnezeu prima oară/ Când a plâns printre spații/ El a plâns peste țară/ Cu lacrima limbii noastre”*; sau o evocă în versuri cu inflexiuni de rugăciune: *„Doamne, limba strămoșească/ Să ne-o cruți de ger păgân,/ Fă-o iar să înflorească/ Să fii tu al ei stăpân” (Rugăciune nouă)*.

Mai târziu, în Testamentul său, intitulat *Limba română, oastea noastră națională*, Grigore Vieru va mărturisi:

„Știu că harul pe care mu l-a dăruit Dumnezeu este atât cât îl am. Dar limba și literatura română, și nu cea „moldovenească”, mi-au dat totul. Am răsărit ca poet din frumusețea, bogăția și tainele Limbii Române, căreia îi voi rămâne îndatorat până la capătul vieții” (Vieru 2007, 64).

Problemele identitare, la care răspundea poetul-tribun, erau repliate în structuri imagistice, inspirate din mitologia creștină. În *Cântare scrisului nostru*, formula dialogică devine eficientă în planul organizării discursului argumentativ, apropiat de cel publicistic. Interlocutorul, având marca gramaticală a pronumelui personal *voi*, este lesne subînțeles:

„Sânt un om al nemâniei,/ Lumii astea nestrăin./ Vin din munții latinei,/ Deci, și scrisul mi-i latin”//. Ah, din sângele ființei/ Ni l-ați smuls și pângărit/ Și pe lemnul suferinței/ Ca pe Crist l-ați răstignit!! Ochii lui cei ai uimirii/ Când i-ați scos și nimicit/ Ați scos ochii nemuririi/ Ce pre noi ne-au îndrăgît// Ne-ați vroit schimba chiar țeasta./ Sufletul, străvechiul grai./ Învățându-ne că asta/ E un bine, e un răi”.

În virtutea evenimentelor istorice cruciale, limbajul unor poezii se organizează imperativ, ca în *Ridică-te*, text-manifest, dedicat Marii Adunări Naționale din 31 august 1989 și rostit de poet în timpul evenimentului:

„Ridică-te, Basarabie,/ Trecută prin foc și sabie./ Bătută ca vita pe spate,/ Cu biciul legii strâmbate,/ Cu lanțul poruncioarelor strigăte!/
Ridică-te! Ridică-te! Ridică-te!// Tu preschimbată într-o gară,/ În care cine vrea coboară/
Prin care cine vrea se plimbă/ Scurpând în datini și în limbă./ Schimbată crud de minți demente/
În cruce de experimente:/ Îți bat piroane-n mâini, picioare,/ Te stingi și parcă nu te doare./
Ridică-te din suferință/ Și din cazonă umilință”. Sau: „Sculați-vă, sculați-vă, sculați-vă/ Din somnul cel de moarte!
Salvați-vă, salvați-vă, salvați-vă/ Prin limbă și prin carte” (**Salvați-vă prin limbă**).

Studierea acestui segment al poeziei române din Basarabia permite nu doar reconstituirea destinului istoric al basarabenilor, ci, în primul rând, dezvăluie mecanismele de proiectare lirică a unui timp concret, în care s-au produs mutații esențiale în spațiul politic și, respectiv, în cel cultural. Pedrag Matvejevic, în *Poetica evenimentului*, relaționează poezia patriotică, supranumită „ocazională”, cu factorul cultural, dar și cu cel social-politic, determinante în planul apariției acesteia:

„Natura situațiilor ocazionale și aprecierea lor rezumă și reflectă elementele esențiale ale unei culturi. Ele sunt intim legate de datinile și obiceiurile unei comunități (tradiții, folclor, succesiunea muncii și a petrecerilor), relevă procesele desfașurării vieții sociale (instituții diferite, religie și credințe, limbaj, ierarhii etc.), redau ideologia și iconografia unei epoci. Trecerea de la o societate la alta determină, în mod necesar, o mutație și o restilizare adecvate împrejurărilor” (Matvejevic 1980, 21).

Mulată pe evenimente concrete, poezia basarabeană, elaborată în memorabilul an 1989, surprinde exact febrilitatea acelor timpuri și se distinge, în contextul perioadei, prin expresia patetică, persuasivă și imperativă, violentă, pe alocuri; printr-un limbaj exaltant și redus la expresia metaforică. „În poezie, a fi prezent, explică Ștefan Aug. Doinaș, nu înseamnă a fi martor ocular, a vedea evenimentul, ci a restitui în mod inefabil viziunea lui înalt semnificativă” (Doinaș 1980, 360). Este cazul lui Grigore Vieru, bard al unor vremuri defel propice actului estetic, dar fertile în planul angajării civice.

Atitudinea criticilor, în mare, depreciativă, a condus adeseori la plasarea acestor compuneri lirice în zonele proxime creației veritabile, acuzându-li-se gratuitate formală și fond retoric, inacceptabil produselor de ficțiune. Mai mult de un secol desparte afirmația emisă de Titu Maiorescu, „poeziile politice și cele rele istorice au toate vîitul corespunzător: de a fi lipsite de sensibilitate poetică” (Maiorescu 1996, 49) și afirmația Ioanei Bot, conform căreia „Poezia patriotică este Poezie”. Ștefan Aug. Doinaș extinde semnificațiile subiectului, justificând astfel viabilitatea acestor compuneri:

„În măsura în care lirica universală este o expresie a sentimentelor fundamentale ale umanității, ea nu se poate lipsi de sentimentul patriotic, care constituie o dimensiune esențială a omului. Acest sentiment, care infuzează viața cotidiană a oricărui popor, deține de altfel un rol important în poezia de pe toate meridianele, alimentează creații de mare valoare artistică, fiind unul din elementele de bază ale mesajului – în sensul cel mai larg al acestui cuvânt – încorporat în orice operă de artă” (Doinaș 1980, 354).

Impuse de evenimente istorice concrete, preocupările patriotice ale lui Grigore Vieru, de altfel, un poet al arhetipurilor și al expresiei lirice concentrate, relevă o abordare comparabilă cu cea a lui Octavian Goga. În acest sens, Gheorghe Grigurcu opinează că:

„Grigore Vieru poate fi văzut ca un fel de Octavian Goga al Basarabiei. Ca și poetul pătîmirii Ardealului împrăstie vâlvătaiele unui crez național programatic, care impune printr-o justificare intrinsecă, înfățișând o angajare, e drept extraestetică, însă nu de natură a submina arta cuvîntului, ci a o corobora prin valențele sale afective” (Grigurcu 2003, 9).

Amintind, în context, considerațiunea lui Titu Maiorescu în raport cu poezia patriotică a lui Octavian Goga, fără ca exegetul să se situeze „în contradicție cu sine însuși”, criticul, care, într-un anumit moment, a contestat acest capitol al creației bardului din Basarabia, îi justifică angajarea ca fiind „una dimensionată pe idealul încă neîmplinit al unității pământului românesc, drept care se cuvine a o lua ca atare, fără a exagera semnificația factorilor colaterali ai unor alianțe dubioase pe care, pe plan biografic, le-a contractat bardul basarabean (aluzie la prietenia cu Adrian Păunescu! - n. n.), ca și de altfel predecesorul său, marcat de regretabile prestații politicianiste” (Idem, ibidem).

Un mai tânăr critic, Daniel Cristea-Enache, în contextul stabilirii diferențelor între amatorismul și măiestria poezilor preocupați de civic, particularizează lirismul autorului basarabean prin câteva paralele relevante și printr-o serie de interogații retorice:

„Am înțeles mai toți că valorile Țării se lasă exprimate, major, de semnificațiile și expresivitățile poeziei lui Grigore Vieru. Ceea ce nu se înțelege, din nicio pretinsă analiză a criticilor ne-critici, este determinarea *unică* a Basarabiei suferinde prin lirismul lui Vieru. Există doar atâția poeți, atâția autori, nenumărați oameni de bine... De ce atunci Grigore Vieru, anume el, exprimă la nivelul cel mai înalt componenta națională? De ce Mihai Eminescu, anume el, a creat precedentul, în secolul XIX? Astfel formulând întrebarea, de ce oare valori împărtășite de toți patrioții și sentimentul colectiv al ființei naționale sunt încorporate de câte un scriitor cu o identitate precisă, și a cărui formulă, ce ne pare atât de simplă, nu poate fi copiată? Dacă Patria respiră prin toți bunii ei fii la fel, cum se explică preeminența lui Eminescu, a lui Goga, a lui Vieru?” (Cimpoi (coord.) 2010, 74).

„Poezia-strigăt existențial, oracular-mesianică și înverșunat-pamfletară” (Cimpoi 1996, 192), evocată în articolul nostru, a constituit un capitol al istoriei literare, însă, în plan social, fenomenul confruntărilor identitare durează. Deși tabloul general al literaturii române din Basarabia se conturează astăzi altfel decât la 1989, concluzia lui Mihai Cimpoi sună cu totul descurajator:

„Pe acest teren *al sfâșierii*, al luptei dintre *oldovenism* și *românism*, prelungite fenomenologic într-o accenture programatică a complexului europenizării (complexul Drumului spre Centru redivivus!), au apărut și tendințele negatoare postmoderniste. „Naționalismul”, identitarismul nu mai există în accepție ontologică și fenomenologică, cele trei generații (Levițchi – Vieru - Dabija) fiind ratate, literatura basarabeană rămânând un vacuum (*Istoria* noastră e deschisă cu sentimentul că se cufundă într-o lectură de tip *horror*), iar România (Țara) o *țzară*” (Cimpoi 2008, 13).

Referințe bibliografice

- Bantoș, Ana. 2010. *Deschidere spre universalism. Literatura română din Basarabia postbelică*. Chișinău: Casa Limbii Române „Nichita Stănescu”.
- Băileșteanu, Fănuș. 1995. *Grigore Vieru. Omul și Poetul*. București: Iriana.
- Cimpoi, Mihai. 1996. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău: ARC.
- Cimpoi, Mihai. 2008. „Postliminiumul” basarabean”, în *Limba Romana*, 11-12, p. 9-14.
- Doinaș, Ștefan Aug. 1980. *Lectura poeziei*. București: Cartea Românească.
- Enache, Daniel-Cristea. 2010. „Funcția Vieru”, în *Mihai Cimpoi (coord). Poetul Grigore Vieru*. Chișinău: Știința, p. 74.
- Maiorescu, Titu. 1996. *O cercetare critică*. Iași: Institutul European.
- Matvejevic, Pedrag. 1980. *Poetica evenimentului*. București: Univers.
- Grigurcu, Gheorghe. 2003. „Poezia de patrie”, în *România Literară*, 30, p. 9.
- Vieru, Grigore. 2007. „Limba română, oastea noastră națională. Testament”, în *Revista de lingvistică și știință literară*, 3-4, p. 62-71.